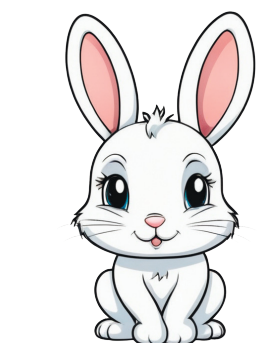

«Дийнаташ»

Оттаяр -
ларчакханаыкъан С.

Кроссворда хаттараш:

ПХОРАГИА: 1. Пхыда кӀориг. 6. Хьун паччахь. 8. Ёаржа, Ёайхача мехка дӀауха оалхазар. 9. Хьун хьайба.

УРАГИА: 1. Низ бола аькха. 2. БӀы а бу цо, кь-орга чу а бах. 3. ЖӀале кӀориг. 4. Зовза аькха. 5. Новкьа мо атта лел из гаьнаш тӀа а. 7. Майра, низ бола оалхазар. 10. Ёа даккха дуса оалхазар.

Кроссворда дашхаргаш да 15-ча оагӀон тӀа.

Дошлорг

Бозбуьачал (да) – колдовство.
БӀийг (я) – козлӀенок.
ВирбаӀа (ба) – татарник (осли-ный репейник).
Говрбаьри (ва) – всадник, наезд-ник.
Ешап (да) – ведьма, старуха-кол-дунья.
Кир (я) – груз.
Коана (я) – пригоршня, горсть.
Къу (ва) – вор.
Фос (я) – добыча.
Хир (да) – резьба.
Хьужг (пайкӀалъухарг) (да) – под-снежник.
Чкьорд (я) – жаворонок.
Шай (да) – пять копеек.
Эрз (ба) – камыш.

«Селагад» (Радуга) №4, 2024
Детский журнал.
Учредитель: ГАУ РИ
«Издательский дом «Сердало».
Издаётся с сентября 1986 года
на ингушском языке.
Зарегистрирован Управлением
Федеральной службы
по надзору в сфере связи,
информационных технологий
и массовых коммуникаций
по Республике Ингушетия.
Регистрационный номер
ПИ № ТУ06 - 00029
от 19 сентября 2019 г.
Главный редактор Курские И.М.
Художественный редактор А. Х. Даурбекова.
Обложка художника А. Х. Даурбековой.
Дизайн И. М. Курские
Сдано в набор 11.04.2024 г.
Подписано к печати 22.04.2024 г.
Дата выхода в свет 30.04.2024 г.
Формат 60х84 1/8.
Бумага офсетная.
Печать офсетная.
Уч.-изд. л. 2,2.
Тираж 2000.
Адрес редакции и издателя:
386101, Республика Ингушетия,
г. Назрань, пр. И. Базоркина, 60.
Сайт: selaad.ru. Email: selaad.ri@mail.ru
Телефон: 8 (8734) 77-11-84.
Отпечатано в Издательстве «Южный регион»,
357600, Ставропольский край,
г. Ессентуки, ул. Никольская, 5.

Доврбиканакъан А. сурташ

№ 4 2024
Бекарга бутт

Хьоашаланаькъан Іаьла

Базии Блази

Йижа, Бази; вижа, Блази,
йоагІа шоана бирса бози,
бозена тІехьа кІаза я,
кІазилга хачи боза я!

Шолжа йисте

Шерача шув тІа
дажаш доахк шерч,
Шолжа шаршалла
шоршалаш шерш.

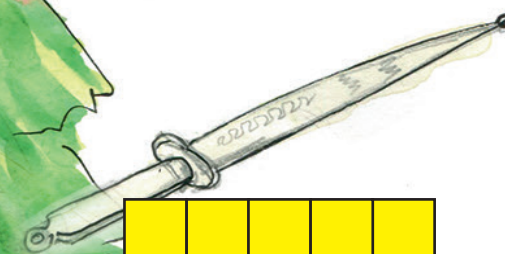
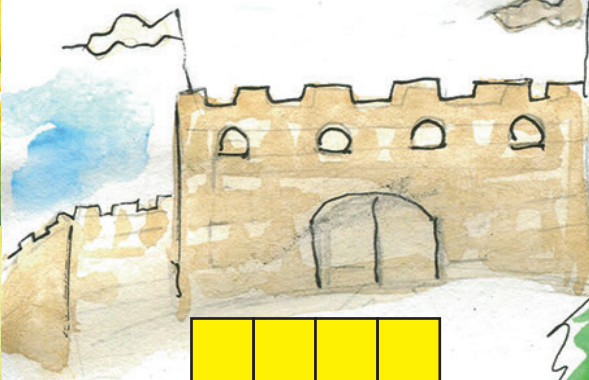
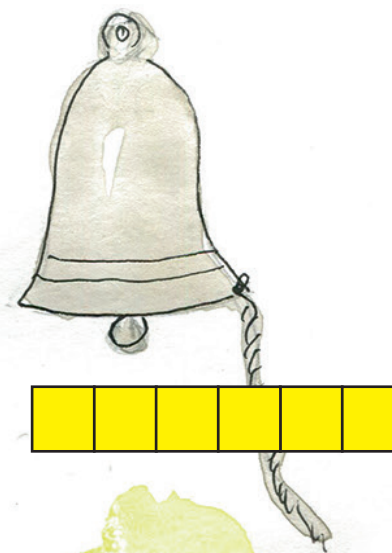
ЗІамига йоачан

ТІехйоалаш, морхо
догІа легаду-
хьекхача миho
дотув дегаду.

Мустагударг

Хий техача мустагударга
тІера хий Іоух.
Мустьеннача муста гударгах
Миста хьаж хьаух.

Іочуязье сурташ тІарча хІамай цІераш

Кроссворда дашхаргаш:

ПхорагІа: 1. Чамакодиг. 6. Лом.
8. Чхьовка. 9. Лийг.
УрагІа: 1. Ча. 2. Дахка. 3. КІа-
зилг. 4. Пхьагал. 5. Маймал. 7.
Маккхал. 10. Къайг.

Эзоп

Цюг доаца цогал

Кийле яьча нийсенна цогал, доккха эхь а хулаш, цюг доацаш дисад. Из кь-айладахьар духьа, цо деррига цогалаш тлахьийхад, шоай цюгарч дладахара. Уж хьа а гулдаь, тешаде глерташ, кьамаьл даьд цо, царна а цюгарч дладахар толаш хиларх: цкьа-дале, уж вайга хоза тац; шозлагла-дале, леладе хала а да уж.

Цунна жоп луш, цхьан цогала аьннад:

- ЭхI, цу тайпара хьехам тхона бе от-таргдацар хьо, нагахьа санна хьайна цох цхьа пайда боалаш ца хилча.

Кюанолго бувц, шоашта пайда бар духьа, ценача дег тлара доаца хьехамаш деш бола нах.

Борглалаш акха котамаш

Цхьан сага борглалаш лелаш хиннай. Базар тла йохкаш, караюмаяь акха котам яйнай цунна. Борглалашца цхьана леларгийолаш, ийца а ийца, чуенай цо из. Бакьда борглалаш даим леташ хиннай цох, из шоашта юкьера эккхае глерташ. Сагото кхаьча акха котам хиннай, ше кхыча фух йоландаь царна гоама я мотташ. Цхьа ха яьлча, цунна дайнад борглалаш шоайла а цеша йиззалца леташ, тлаккха цо аьннад:

- Зехьа хийтгад сона, борглалашта се гоама я, аьнна, хланз аз кхетадаьд, уж шоайла а кьахетам боацаш хилар.

Кюанолго яхачох, лоалахоша деш дола халахетар ла аттагла хул, цар шоай кхоачарле а кхоеш цахилар зийча.

Баскилги ахкеи

Ма хоза да
Длайха ахка!
Йиш я новкьа
Гудалкх хакха.

Зунгат доагла
Кли фийг бахьа;
Хьара бихьа,
ЛерхI из ахьа.

Йиш я ласа
Баь тла дига,
Дукха хлама
Гуш хул цига.

Баскилг дагла,
Клина ха деш.
Шераш длаух,
Баскилг кьадеш.

Овшанаькъан Дана,
Сурхо тлара ООШ,
6 «а» класс.

Котанаькъан ладдал-Рахьмана сурт.
гI. Наьсаре, СОШ № 2, 6 «а» класс.

Блаьстии йииги

Блаьсти еча
Аравувлаш,
Клаьнк лел говраш
Хи тла кхувлаш.

Хьажал, йииги
Еций говза?!
Йииги йода
Ара ловза.

Цхьурой Хлажар,
Сурхо тлара ООШ,
6 «а» класс.

Горчхананаькъан Лианай сурт.
гI. Наьсаре, СОШ № 2, 7 «а» класс.

Селаад

Догла дийлха малх арабаьлча,
Гучаэккх сиха селаад.
Айламе цо кьоагайича,
Гаьнара лепаш, вуг глэд.

ВорхI бос болга гойташ,
Тов мо цле ба хьалхарбар,
Моажа болга шоллагла гойташ,
Iажагла кхоалагла - белгалбар.

Буц мо баьццара биьлагла байча,
Сийрда-сийна тIехьа боагла,
Баьде-сийна сигаленца тайча,
Шакьба бос ба ворхIлагла.

Ахкан замах дийлхача догла,
Тамашенаш вайна яйт;
ЦIена уйлаш дег чу йоагла,
Кхоллам хозне гаргайт.

Дахкилг

Дахко дахкилгага аьннад:
«Нанай циск-м сомадаьннад».
Амма дахкилг ловзаш лел,
Цунга хьежаш циск а дел.

Хов цунна гайна-ганза;
Дахкилг шийна, хайна-ханза,
Кхоочаргболга циска кара,
Хьерчаргболга циска мархIа.

Дидиганаькъан Бексолта Борис

Дика саг Iоажал йолаш вац, хIана аьлча наха цIаккха вицлуц из, вахар дита, Iел дунен тIа кхаьчача а. Цун хоза гIулакхаш, дика цIи яха юс. Иштта, шийх долча дагалоацамашка гIолла наха йIовхал телаш, цар дегашка ваха висав хIанз са вувца безам бола саг а. Из ва Дидиганаькъан Бексолта Борис. Кховзткъа иттлагIча шерий юхьиг яр из. Со деша вагIар Наьсарерча № 1 йолча юкьерча ишколе. Цига балха вера керда хьехархо. Тхона хьалхашка латтар лакхача дегIара зIамига саг. Ше Казахстанера дукха ха йоацаш цIавенилга хьахайтар цо.

Бексолта Борис ваь хиннав 1936 шера. Уж виь вошеи ши йишеи хиннад. Йижарий зIамига болаш байнаб. Саварбик, Жамалда, Бек-хан яхача кIаьнкашта юкье Борис кхоалагла хиннав. Мар венначул тIехьагла, цу зIамигача кIаьнкашца цхьаь юс цар нана Белхарой Зайнала Iайши. Цу хьале йолаш Сибре а юг. Бориса цIермашиннаькъахой ишкол йоаккх Акмолинске. Деша отт лоаман-металлургически институте, бакьда Сибре бихьача нахах ва аьле дIавааккх. Цул тIехьагла, цо комсомольски болх баьб, вай цIадаьхкачул тIехьагла комсомола Нохч-ГIалгIай обкома секретарь хиннав. Дийшад партийни ишколан газетаца болх бе Iомалуча отделене. ДIахо кхы а массехк вузе дийшад Дидиганаькъан Бориса. ТIехьагло цо яздергда, ший нана БатIал-Хьажий цIен тIара хилар бахьан долаш, дIахо балха тIа лакхвалийтанзар ше, аьнна. Иштта тайп-тайпарча вахара наькъаша, ший кхело воалаваьвар из Наьсарерча ишколе.

Истори хьехаш цхьа юкь яьккхачул тIехьагла, тхона хезар из сайранарча ишколан кулгалде хьожаваьв аьнна. Цу заман чухь яр ШРМ (школа рабочей молодёжи) оалаш йола ишкол. Дийнахьа деша мукьа боацача, балха болча кагийча нахаи мехкараштеи лаьрхIа яр из. Борис, ший мехка цIавенача хана, ваха сецар Наьсарерча эггара хозагла цIи йолча урам тIа. Улица Мира оалар цох. Цу хана дезалцара кьаьста вар из, Ужахьанаькъан Роза яхача литературоведа яь йоI йолаш. Цо шозлагла йоалаяьр Гадаборшанаькъан Iалаудина Аза яр.

Дидиганаькъан Борис редактор волча юкьа шозза хувцалу газета цIераш. Юхьанца цох хул «Наьсархо», цул тIехьагла «Наьсарен оаз. Цхьаькха цхьа газет а леладир цо. Лоалахой шин республикан юкье тIема хьал эттача хана, цхьан юкьа йола администраци хьаьяр шинна кьаман гIулакхашта доал а кулгал а дергдолаш. «Вестник Ингушетии» аьнна цIи а тилла, цу администраце гIонча санна арадийлар республикански газет. Тахан Борис вайца вац, из кхелхав 1995 шера.

Iарчакханаькъан Сали

Анзор

Ширача хана денз, шоай мохк лорабеш, тIема гIалаш еш, цар тIа ха лоаттадеш, цар бовхьамаш тIа хоама цIераш йоагаеш, хьабьхкаб вай дай. Уж хозахета деш хIамаш хиннадац; гIаьрахоех шоаш а, шоай дезалаш а, къам а лораде гIийртаб уж. Цхьаболча йоазонхоша, масала, Дахкилганаькъан ИбрахIима «Куке денал» мохк лорабеш латгача нахах «хьаьхой» аьннад; Беканаькъан Тембота «Ачамаза-Боарз» яхача дувцар тIа «чIоагIаленаш-посташ», «ха» аьннад. Хиннадений, тахан деций вай мохк лорабеш латта саг белгалвеш дола дош? Дукха ха йоацаш, халкъа йоазонхочо Коазой Иийсас яздаь «Ивизда ГIазд» яха роман дешаш, цун дошлорга тIара корадир сона «зовр, зоврхо – пограничник», «Зовр-Ков – погранзастава» яха дешаш. Дувцаш хезад, БуротIе (Владикавказ) яха шахьар йиллача моттиге, гIалгIай Зовра-Ков яха юрт хиннай оалаш. Хетаргахьа, цигара хьайоагIа Зовранаькъан тайпан цIи а. Цхьабакъда зовр яхача дешал хьалхагIа а цул къаьнагIа а цхьаькха дош хиннад аьнна хет сона, пограничник яхача деша маIан долаш. Из да анзор яхар. Хьож вай цун маIан тахка. ГIалгIай метта ан, анаюх, анайист яхача дешаша белгалду, эрсий меттала аьлча, горизонт; зор яхача дешах хьадаьннад зе, зер, зув, зувр (видеть, наблюдать, наблюдатель) яха дешаш. Вешта аьлча, ше ма дарра таржам дича, анзор яхилга да «человек, наблюдающий за горизонтом». Таханарча эрсий меттаца аьлча, анзор – из пограничник ва.

Анзор яха дош мел къаьна да ха хала дац. Масала, са даь-даь даь-да Анзор яхаш хиннав. МаIача сага из цIи а хьайоагIаш я, мохк лорабеча сага цIергара. Ала йиш я «Сахиллалца лоаман мохк лорабеш, бIаргногIар ца тохаш, набара сийг ца беш, лаьттар гIалгIай къамах бола анзораш»,

Гудантанаькъан Д. сурташ

Маматанаькъан Марет

Тха юртар нани

Яхаш я тха юрта нани,
Кхы тайпа цIи яккхац цох цхьанне.
Лелаю цо зIамига беш,
Я из бешах доаккхал деш,
Москал, котам, боабашк, гIаж,
Кхы а бешкарта етт ба Iеш.
Я из нани хьинар долаш,
Кулгаш да цун беркат долаш.
Нани берашта дукха еза,
Йистхилар да цунна мерза,
КIолд чуелла локъамаш
Оал цо берашка: «Яалаш!»
Пайда боаца Iокхосс саьгIаз,
Чура че ца яккха даькъаз.
Яа комсаш, даа бIараш,
Дарбане да уж, дIахалаш.
Нана, яхийла хьо дукха,
Беркат долаш да хьа рузкъа
Даим хийла йолаш могаш,
ЦIаккха ма хийла хIамах хьагаш!

Доврбиканаькъан А. сурт

Наъкъа тла лелара бокъонаш

Цхъаннахъа гаьнна лоамашта дехъа, я Фу-ра-фаблг яха шахъар. Цу шахъар тла дахаш да тамашийна оакхарий. Цу оакхарех цхъайолча хана боамбе ловзоргаш хъахулаш, тлаккха юха дийнлуш хиннад. Иштта тамашийна хиннад уж.

Цу шахъаре дахаш хиннад цогал. Из цогал арадаьннад ший кьорга чура саготалла. Догла хиннад ЮтладоагIаш. Тлоадабаь бекх болаш, додаш хиннад из, наъкъ тла даьнна. ВIалла ца соцаш, машинаш лелаш хиннай цу наъкъ тла-голла. «Вай, хIанз со дехъа мишта дала деза-те?» - хийтгад цунна.

Латташ, кхо бIарг болаш хIама яйнай цунна. ДIатIадаха хайтгад цо: «Хъааргдацар Iа, тIех мишта дала деза укх наъкъа?» Из хIама йистхулаш яцар. БIаргаш дар цун доагаш. Цкъа цIе бос хьаллоталора, тлаккха IажагIа, тIехъа баьццара бос хулар. Кхы из йист ца хинна, наъкъ тла дIатIадаьнна, машин тIатохачара яьлар цунна.

Мичара дера ца ховш, сигаларча аьрзе хъа-

лаьца лаккха хьалдихъа цогал Iохеца безам хиннабар цун, хIаьга а Iохецанзар цо из. Аьрзе дIадехъар цогал ший бIы болча. Аьрзе бIена чу ягIар меца йолаш ши кIориг. Из бIаргадайча цогал, кхераденна, Iодийлхар: «Ма даалахъ со, зIамига кIоригаш я са», - аьнна.

Аьрзи ладувгIа безам болаш яцар. - «Со аьрзей инспектор я; наъкъ тла мел доаллар бIаргагу сона. Дехъадала йиш йоацач метте, дехъадала доалларий хьо? Цудухъа...» оалла-шехъ, Iочукхессар аьрзе ший кIоригашта цогал. Кхераденна боамбе ловзорг хъахилар цох. КIоригаша дIааракхессар из бIена чура.

Лайтта Iодежача юха цогал хъахилар цох. Тлаккха Iомае доладелар бокъонаш. Светофор фуй хайра цунна. ЦIе бос боагача хана, тIехдала йиш йоацилга хайра цунна, IажагIа бос «са-бар» яхилга, баьццара бос боагаш бIаргабайча - «дIагIо» яхилга. Тлаккха тIехдала моттиг, кIай шувнаш ухаш, хул. Деррига шийна хайначул тIехъагIа, ший кIоригашта дIахьийхар цогало, наъкъ тла лелара бокъонаш.

Мух

Мух шортта,
Наларах арабаьлар.
Корах пIелг а теха,
Тхов тIагIолла бедар.

КIезига-дукха лайза,
Шолхий ткъовронашца.
Бегаш беш хийза,
Вирхъазилгаца гаьн тIа.

Баламаш хьалнийсдаь,
Къона ткъамаш хийца.
ГIетта урагIбахар,
Дема лараш ийца.

Бераш - ара

ЗагIе делар бераш ара,
Iалам царга а дел.
Бийга тIехъаудаш, Аза
Бартальухаш лел.

«Аза-за-за», - цунга яхаш,
Шевар цунах вел.
Еха гола, бIеха барзкъаш,
Хъажал, мишта лел.

Берий делар, бегаш, ловзар,
ДIа мел кхаьчача зел.
Малав царна хозне телар?
БIаьстен зизай цIел.

Тайп-тайпара зизай аре,
Гой, ма хоза тов.
ХIара бера догилг хъаьсте,
Ле вай зизай цIов.

Баскетбол

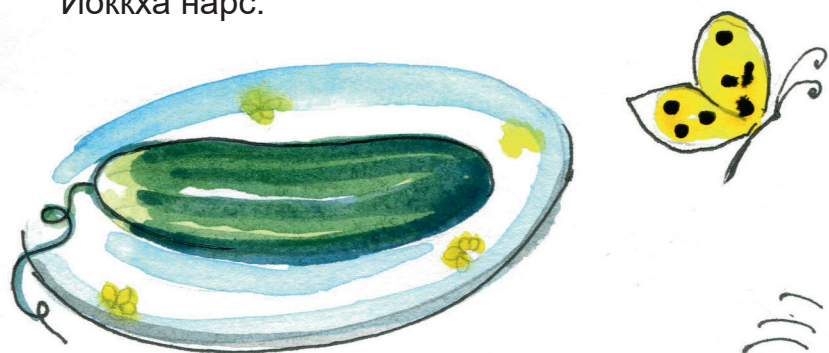
Баскетбола
Тускар магла,
Оттады аз
Берий цлагла.

Волалу со
Бургац ювса,
Из тускар чу
Ючукхуvsа.

Нарс

Дувцаш
Хьалхаваьнначох,
Даде тхога
Аьнначох,
Хьакховдабаь
Къаьна пхьарс,
Цунна лургья
Йоккха нарс.

Телефон

Хланз со телефонах ловз,
Цу чу ваглар сога цловз.
Телефоно гургал тох,
Цлагла латта сатем бох.
Ютлахьу аз цунна юхь:
«Ладувглаш я!» - тох аз мухь.

А

Алапаш таьрахьаш

Шаповалов Владислав

Б

Алапаш, таьрахьаш,
Керта чу кхувргдолаш,
Дладув аз, ишколе
Шоаш хьалтладувргдолаш.

В

Г

Длоагла хьувзаду теник

Теникаца
Этте ловза,
Длоагла ду аз
Лерг мо хьовза.
Оаз хозаш мо
Жлале «глалха»;
Теник лечкьар,
Маьнге клалха.

Таржам даьр ларчакханаькъан Сали

Лоамашкара доаглаш

ларчакханаькъан Сали

Лоамашка лийнна
Бларчача денна;
Тхо гаргакхьаьчад,
Иеш долча ценна.

Лоаман фо дна,
Кхийхка лоа лайша;
Цадоаглаш латт тхо,
Ворда тла хайша.

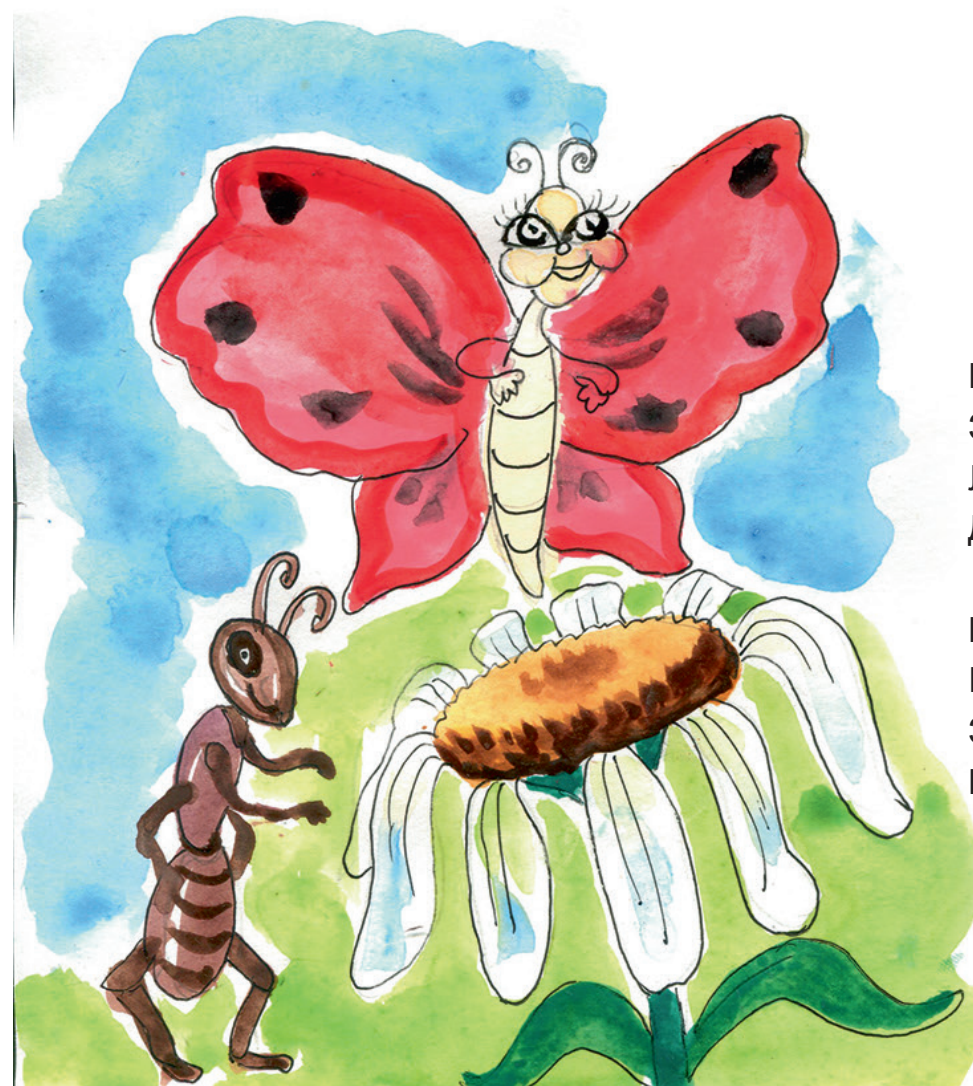

Дебаранаькъан Хади

Блаьстан лалам

Блаьсти яьннай, маьлхо хьесташ,
Зизаш дагла баьца тла кхесташ.
Лаятта длохалуш, ли хьалпых,
Догло, делхаш, ший пурх тох.

Клормацилгаш глетташ лел,
лаламца глздувлаш дел.
Зунгат, чоапилг маьлхага глерт,
Цар блаьстенца шоай сакьерд.

Бларахой ладдал-Хьамид

Цогилг

Шоана цогилг дувцаш,
Бувца воалл со фаълг.
Дошо долаш санна,
Сацац цун тла бларг.

Малх ба сийрда хъежаш,
Леп цун хлара чо.
Дац из цхъаннех дашаш,
Яхаш да из «со».

Шийх хет цунна аьла,
Массанех хет лай.
Ца! хиннаб цар овла,
Цалаш хиннаб дай.

Рузкъо толхадаьд из,
Сонтадаьккха дог,
Да из доккха ювдал,
Харцахьа лувз ког.

Цогалий садуь цо,
Бувцаш лира тлом:
«Сона эшаш дац шо,
Са доттагla - лом».

Майда йолча даьхка,
Цогеша бу барт,
Шоашта гаьнадаккха,
Йохаяь цун бат.

Наькъа додаш цунна,
Бларгадайра лом.
Дар из тхьайса улпаш,
Когех боаллаш дом.

Ломо, раьза доацаш,
Техар цунна тлод.
Тлера мос длаяхар,
Техача мо клод.

Дедар тлаккха цогилг,
Лачуделла цлог,
Масса додар, лаятта
Ю ца отташ ког.

Тлаккха аьлар цоге
Са доттагla – борз.
Ломал майрагla хул из,
Ючумелча морз.

Довзаш да цун денал,
Массар ду цун сий -
Берза дора тешал,
Доттагla хеташ ший.

Цунца къоала ухаш,
Доадеш дерста жа,
Цунца думий буаш,
Йоаккхаргья аз ха.

Уйла ешше, ког ший
Гон тла баккха отт,
Долалу из кура
Батах хьекха мотт.

Бози йоагlaш яйна,
Хьесталуш цо дувц,
Духьалдода цунна,
Берза хьалха сувц.

«Хозий хьона бозий...» -
Алалехь кхы дош,
Борз тлакхийтар цунна,
Аьгар цоге гош.

Корчадир из хоттал,
Толхабир цун бекх.
Сонтал дагайоацаш,
Цогал новкъа текх.

Дедар тлаккха цоги,
Жлалеш тлехьауд;
Халла клалхардаьлар,
Шийна ялехь суд.

Довзаш дац из царна,
Кхолха го баьб цар,
Тлехкаш ека яьлар,
Кагдеш санна злар.

Цогилг дагla делхаш,
Бларгех юух хий...
Хьайчар лоархlaш веце,
Халахь, дайнад сий.

